

Optimum model of interaction political and bureaucratic in the course of activities of the government assumes lack of a situation in case of which these two aspects or completely absorb each other, or do not interact in general. Complete subordination of management functions to political goals causes transformation of management personnel on the mechanism of servicing of political elite. Full relief of bureaucratic apparatus from control of politicians is dangerous. Absence of control of activities of management personnel causes high concentration of the power and distances the state and its bodies from the constituent power (people).

In the conditions of formation of democratic system of the government it is necessary to realize a condition of the mode of its activities constantly; when it make political decisions and when it has to be concentrated on implementation of those purposes and installations which were already accepted. Eclecticism of political and managerial views does state power structures less capable to the problem resolution of society.

Key words: government, policy, management, ratio of political and bureaucratic, political interest, principles and essence of the power, determinants, balance, ratio, bureaucratic and political aspect.

УДК 342.1

І. А. КУЯН,
доктор юридичних наук

НАРОДНА ІНІЦІАТИВА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Складна економічна та політична ситуація в державі, обтяжена воєнним конфліктом на сході країни як ніколи актуалізує питання забезпечення легітимності державної влади.

Терміном «легітимність» позначається здатність того чи іншого політичного режиму досягти суспільного визнання та виправдання обраного політичного курсу, прийнятих політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади [1, с. 304–305].

Легітимність вважається соціокультурною характеристикою влади. Її складно вимірювати, оскільки вона не піддається повній формалізації та є явищем доволі мінливим. Проте це не означає неможливість оцінки стану легітимності державної влади. Критеріями оцінки такої якості державної влади слугують стан законності і рівень злочинності, ступінь криміналізації суспільних відносин та кількість і глибина масових протестних акцій, а особливо стан додержання прав і свобод людини і громадянина та ступінь розвитку демократичних інститутів у державі.

Загалом принцип легітимності полягає у відповідності політичної влади держави цінностям, на які спирається відповідний режим і чію діяльність цей принцип забезпечує. У Конституції України як вищу соціальну цінність визнано людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку й закріплено невідчужуваність і непорушність прав і свобод людини. Таким чином утверджується безальтернативність демократичного режиму в державі. Виключно демократичний режим спроможний забезпечити реалізацію прав і

свобод людини і громадянина та наповнити змістом декларацію про народ як носія суверенітету і єдине джерело влади в державі.

У демократичній державі забезпеченню легітимності державної влади слугує законодавче багатоманіття засобів реалізації народовладдя. При цьому йдеться не лише про законодавче визначення демократичних процедур формування державної влади, а, головним чином, про об'єктивну необхідність зв'язку, співробітництва народу і влади, існування ефективних механізмів утвердження легітимності владних структур, зацікавлені в яких насамперед мають бути самі владні структури. Таким своєрідним засобом виміру легітимності державної влади можна вважати інститут народної ініціативи. Як форма співробітництва народу і влади, народна ініціатива слугує засобом посилення легітимності державної влади. І навпаки, неможливість реалізувати народну ініціативу або її неприйняття державною владою загрожує останній втратою легітимності.

У відповідних суспільних відносинах народ (громадяни на певному територіальному рівні або етапі ініціювання) виступає своєрідним опонентом державній владі, безпосередньо запроваджуваним нею напрямом державної (регіональної) політики, змісту і стану правового регулювання суспільних відносин і конкретних суб'єктів (органів, посадових осіб), які реалізують державні функції. Але сам факт ініціювання народом вирішення певної проблеми в законодавчих межах вже є свідченням довіри до влади, її легітимності. Використовуючи інструменти прямої демократії, народ, як носій і єдине джерело державної влади, таким чином реалізує своє право на владу, затверджує (схвалює) або здійснює коригування рішень, що приймаються парламентом і урядом.

Слід зазначити, що у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі інститут народної ініціативи є достатньо дискусійним, що виявляється найперше в його найменуванні, яке в різних джерелах іменується як народна (законодавча, правотворча, референдна) ініціатива чи громадянська ініціатива (правотворча ініціатива громадян). Окремі дослідники тлумачать його як форму колективних звернень громадян, петицій [2, с. 215]. Дискусійність інституту народної ініціативи зумовлена, на нашу думку, його різноплановістю і багатофункціональністю. Цей інститут у різних державах світу має свої предмети, форми і сфери реалізації. Аналіз правотворчої практики зарубіжних держав дав змогу фахівцям виділити дві основні моделі інституту народної правотворчої ініціативи: ініціативу як інститут безпосередньої демократії та ініціативу як змішаний конституційно-правовий інститут [3, с. 97–110].

Інститут народної ініціативи визначається конституційними актами і законами багатьох сучасних держав світу. На загальнодержавному рівні він передбачений у таких країнах, як Австрія, Бразилія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Словенія, Швейцарія. На рівні суб'єктів федерації правотворча ініціатива має відповідне законодавче підґрунтя у РФ, США, Швейцарії.

Інститут народної (громадянської) ініціативи запроваджено на рівні Європейського Союзу. Відповідно до ст. 11 Договору про Європейський Союз громадяни Союзу в кількості не менше 1 млн, які належать до більшості дер-

жав-членів, можуть виступити з ініціативою запропонувати Європейській комісії в межах її повноважень внести певні проекти (пропозиції до Регламенту, Директиви ЄС тощо) з питань, що необхідні для застосування установчих договорів ЄС. Процедури та умови такої ініціативи визначає ст. 24 Договору про функціонування ЄС [4].

Практика свідчить про затребуваність інституту народної ініціативи в багатьох державах. У науковій літературі зазначається, що удосконалення нормативно-правового закріплення інституту правотворчої ініціативи громадян у зарубіжних країнах дало змогу активізувати громадянську активність і в декілька разів збільшити кількість ініціатив, що висуваються населенням [5, с. 17]. Так, у Швейцарії перші 250 ініціатив були висунуті за 100 років з 1848 до 1948 рр., а на сьогодні їх уже понад 400. У результаті народна ініціатива стала невід'ємною складовою швейцарського політичного механізму, важливим допоміжним інструментом [6]. Як стверджує директор Інституту вивчення суспільної думки Клод Лоншан (Швейцарія, Берн), у результаті розвитку прямої демократії уряд навчився передбачати волю народу у прийнятті ключових рішень, а народ – турбуватися про те, що відбувається у нього в місті, громаді, на його вулиці [7].

У чинному конституційному законодавстві України інститут народної ініціативи (ініціативи громадян) регламентований фрагментарно і суперечливо.

Стаття 72 Конституції України визначає засади народної ініціативи щодо всеукраїнського референдуму, що отримують подальший розвиток у Законі України «Про всеукраїнський референдум». Згідно зі ст. 15 Закону України «Про всеукраїнський референдум» [8] всеукраїнський референдум за народною ініціативою – це форма прийняття громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення з урахуванням обмежень, установлених Конституцією та цим Законом.

Шляхом всеукраїнського референдуму за народною ініціативою Український народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізувати своє виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні через прийняття Конституції України (установчу владу) у порядку, визначеному згаданим Законом; схвалювати нову редакцію Конституції України, вносити зміни до Конституції України, скасовувати, визнавати таким, що втрачає чинність, чи нечинним закон про внесення змін до Конституції України; приймати закони України (вносити до них зміни), крім законів, прийняття яких на референдумі не допускається згідно з Конституцією України, скасовувати закони України, визнавати такими, що втратили чинність, чи нечинними закони України або окремі їх положення.

За народною ініціативою може бути проведено всеукраїнський референдум з будь-яких питань, за винятком тих, щодо яких всеукраїнський референдум не допускається згідно з Конституцією України. Заборони ініціювання стосуються законопроектів з питань податків, бюджету, амністії, зміни території України, внесення змін до Конституції, що можуть призвести до скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, ліквідації незалежності чи порушення територіальної цілісності. Ці заборони відтворені і в Законі України «Про всеукраїнський референдум» (ст. 20).

У ст. 16 Закону всеукраїнський референдум щодо схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрати чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України визнано як форму реалізації Українським народом свого права визначати конституційний лад в Україні. Водночас Закон забороняє виносити (ініціювати) на всеукраїнський референдум за народною ініціативою питання про зміну території України (законодавець визначив його ратифікаційним). Такий вид референдуму згідно з Законом є формою прийняття громадянами України рішення про затвердження закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території. У зв'язку з цим слід звернути увагу, що зміна території держави може мати різні підстави, в тому числі входження до складу іншої держави. Таке питання безпосередньо пов'язане зі зміною конституційного ладу, виключним суб'єктом якого Конституція визначає народ. Тому з точки зору реалізації конституційного принципу народного суверенітету таке обмеження народної ініціативи виглядає сумнівним, а з точки зору забезпечення легітимності державної влади – доволі складним.

На особливу увагу заслуговує народна ініціатива щодо внесення змін до Конституції України. Визначений розділом XIII Конституції України порядок внесення змін до Конституції України та норми Закону України «Про всеукраїнський референдум» викликають більше запитань, аніж відповідей. Чи може бути реалізована народна ініціатива шляхом прийняття нової редакції Конституції, чи установча влада народу може бути реалізована тільки через схвалення конституційних змін, запропонованих парламентом? Чи не буде в першому випадку питання про предмет референдуму суперечити чинній Конституції України? Хто має право визначати, суперечить запропоноване на референдум питання чинному законодавству, насамперед Конституції України, чи ні? За змістом чинного Закону, це сфера повноважень Президента України і Центральної виборчої комісії (ч. 8 ст. 22). Чи може ініціатива трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, залежати від суб'єктивного рішення посадових осіб, нехай і найавторитетніших державних органів? Чинне законодавство України не дає прямих відповідей на ці запитання.

Процедури референдуму, у тому числі за народною ініціативою, опосередковуються діяльністю низки державних органів, їх посадових осіб, інших учасників референдного процесу, які реалізують публічні функції, тому процес волевиявлення і його результати значною мірою залежать від чіткості визначення в законодавстві їхніх повноважень, а також ефективних засобів забезпечення законності їхньої діяльності. У питанні народної ініціативи і народного волевиявлення «власний» розсуд посадових осіб органів державної влади має бути зведений до мінімуму. Тому процедури ініціювання громадянами України всеукраїнського референдуму вимагають удосконалення в частині конкретизації повноважень посадових осіб, строків та особливо науково-експертного супроводження ініціативи. І провідна роль у такому науково-експертному супроводженні має належати академічній громадськості – провідним вченим НАН України та НАПрН України. Форми такого наукового забезпечення народної ініціативи можуть бути різні – від вирішення відповідних питань на академіч-

них зборах до створення спеціальної наукової колегії (комісії). Головні переваги академічного супроводження народної ініціативи – це високий професіоналізм, авторитет і незаангажованість фахівців. Висококваліфіковане наукове супроводження народної ініціативи сприятиме прийняттю поміркованих, науково обґрунтованих рішень та підвищенню авторитету влади в очах суспільства.

Дієвим засобом перевірки легітимності державної влади можна вважати інститут відкликання (висловлення недовіри). Для сучасних демократичних держав цей інститут не є надто поширений. Такий інститут закріплений у ст. 15 Конституції Японії (1947 р.), згідно з якою народ володіє невід'ємним правом обирати посадових осіб органів публічної влади і відсторонювати їх від посад. Відкликання виборних посадових осіб передбачене в законодавстві третини штатів США. Конституційний інститут висловлення недовіри за народною ініціативою закріплюють конституційні акти Австрії, Латвії та інших держав.

Цікаво, що у 2008 р. у Латвії на загальнонаціональний референдум було винесено питання змін до Конституції, що передбачали надання народу права розпуску парламенту. І хоча це питання не було підтримано на референдумі, під впливом загальної кількості осіб, які брали у ньому участь, парламент був змушений прийняти ці поправки та надати народу право розпуску Сейму. Цим правом народ Латвії, не задоволений низкою помилкових рішень, корупційних скандалів й ігноруванням інтересів суспільства, і скористався у 2011 р. [9].

Історії конституційного права Української держави інститут відкликання відомий за Конституцією УНР 1918 р., п. 32 якої передбачав як підставу розпуску Всенародних Зборів волевиявлення народу, оформлене заявами не менш як трьох мільйонів виборців. Стаття 142 Конституції УРСР 1937 р. закріплювала право виборців (рішенням більшості) у будь-який час відкликати в порядку, встановленому законом, депутата будь-якого рівня. Ця сама норма була збережена і в Конституції УРСР 1978 р. (ст. 96).

У чинному конституційному законодавстві України цей інститут регламентовано суперечливо. Він не поширюється на народних депутатів України, хоча за змістом Закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат є представником Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України (ст. 1) та відповідальний за свою депутатську діяльність перед Українським народом (ч. 3 ст. 7).

Слід зазначити, що Закон України «Про всеукраїнський референдум» (2012 р.), на відміну від попереднього Закону (1991 р.), не забороняє виносити на всеукраїнський референдум питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України. Але з іншого боку, встановлює виняток щодо питань, винесення яких не допускається згідно з Конституцією України. І суперечливість полягає в тому, що Конституція України відносить до компетенції Президента, парламенту та уряду вирішен-

ня питань про обрання, призначення чи звільнення посадових різних органів влади, у тому числі затверджує підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України, Президента України, уряду тощо. Це дає підстави для тверджень, що Конституція України не передбачає можливості дострокового припинення повноважень Верховної Ради України, Президента України, уряду та інших конституційних органів через висловлення їм недовіри, і відповідно до ст. 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» предметом всеукраїнського референдуму не може бути питання довіри (недовіри) конституційним органам або посадовим особам [10]. З погляду формально юридичного підходу такі аргументи заслуговують на увагу. Але якщо йдеться про народну ініціативу як передумову і засіб народного волевиявлення, питання довіри органам (посадовим) державної влади – це питання не лише легітимності державної влади, а й її легальності. Крім того, не можна однозначно сприймати ідею імперативного мандата як неприйнятну з точки зору демократичної державної організації. У демократичній державі природа депутатського мандата має складний характер, і завдання полягає в тому, щоб, увібравши позитивні елементи доктрин вільного та імперативного мандата, виробити таку систему взаємовідносин народних обранців з виборцями, яка б об'єктивно випливала з природи народного суверенітету і враховувала б сучасний стан політизації суспільних відносин [11, с. 407].

Загалом, відкликання (висловлення недовіри) за народною ініціативою як прояв народовладдя може мати як позитивне, так і негативне значення. Воно може виконувати роль політичної (конституційно-правової відповідальності) чи бути використане як засіб протидії політичним опонентам. Натепер цей інститут ще не здобув глибокого теоретичного вивчення і тим більше, практичного застосування. Думается, розумно втілений у законодавство України, він може стати ефективним засобом протидії корупції в діяльності владних структур та підвищення легітимності державної влади.

Світу відома і така форма правотворчої народної ініціативи, що поєднує інститути прямої і представницької демократії. Її змістом є законопроектна ініціатива певної кількості громадян, адресована парламенту. У ст. 71 Конституції Італійської Республіки визначається, що народ здійснює законодавчу ініціативу шляхом внесення від імені п'ятдесяти тисяч виборців законопроекту, складеного у формі статей законопроекту [12]. Інститут народної законодавчої ініціативи, адресованої парламенту, закріплюється в конституційних актах Бразилії, Іспанії, Румунії, Швейцарії та інших держав.

У конституційному законодавстві України такий інститут відсутній. Згідно зі ст. 93 Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України і Національному банку України.

Аналіз існуючих у зарубіжних державах моделей інституту народної законодавчої ініціативи дає змогу виявити ряд його особливостей стосовно кількісної складової суб'єкта законодавчої ініціативи, територіального фактора, форм і предмета ініціативи (обмежень за предметом), процедур, зв'язку з інститутом референдуму тощо. Яка модель цього інституту може бути при-

ійнятною для України – питання перспективи наукових досліджень. Важливо, що через такий інститут народ отримує ще один важіль впливу на державну владу в особі парламенту й ефективний засіб узгодження інтересів народу і влади та посилення легітимності останньої.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в демократичній країні народовладдя є основним засобом утвердження та забезпечення легітимності державної влади. У сучасному світі криза легітимності в багатьох випадках є наслідком суперечностей між проголошуваними демократичними цінностями та недемократичною соціально-політичною практикою в державі. В Україні фактично народна ініціатива дала оцінку легітимності державної влади на Майдані, що продовжується через запроваджені інститут люстрації. Натепер актуальним завданням є удосконалення конституційно-правового інституту народної ініціативи. Чим досконалішими будуть конституційно-правові засоби народовладдя і кращі можливостей для реалізації народної ініціативи, тим більше забезпечуватиметься легітимність державної влади, міцнішим буде державний суверенітет і менш імовірними серйозні потреби для суспільства.

Список використаних джерел

1. *Політологічний енциклопедичний словник* / [упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
2. *Комарова В. В.* Формы непосредственной демократии в России : [учеб. пособие] / Комарова В. В. – М. : Ось-89, 1998. – 304 с.
3. *Щербанюк О. В.* Народна правотворча ініціатива як перспективний інститут прямої демократії в Україні / О. В. Щербанюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 97–110.
4. *Консолидированные* тексты учредительных договоров ЕС с учетом Лиссабонского договора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.consilium.europa.eu.
5. *Важнов С. С.* Институт правотворческой инициативы граждан в системе народовластия в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право» / С. С. Важнов. – Саратов, 2007. – 21 с.
6. *Bruno Hofner.* Volksinitiativen in der Schweiz 1891 bis 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.swissinfo.ch.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.swissinfo.ch.
8. *Про всеукраїнський референдум* : Закон України від 06 листопада 2012 р. № 5475-VI // Урядовий кур'єр. Орієнтир. – 2013. – № 4, № 19, № 20.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freecity.lv/politika/108/>.
10. *Онищук Н. В.* На референдум нельзя выносить доверие/недоверие к органам власти [Електронний ресурс] / Н. В. Онищук. – Режим доступу : http://joinfo.ua/news/view/490228_Na-referendum-nelzya-vinosit-doverienedoverie-k-or.html.
11. *Куян І. А.* Суверенітет: проблеми теорії і практики (конституційно-правовий аспект) / Куян І. А. – К. : ВЦ «Академія», 2013. – 560 с.
12. *Конституции зарубежных государств*: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соедин. Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие / [сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В. В. Маклаков]. – [5-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 608 с.

Куян І. А. Народна ініціатива як засіб забезпечення легітимності державної влади в Україні

Стаття присвячена дослідженню проблем інституту народної ініціативи під кутом зору забезпечення легітимності державної влади в Україні. Розглянуто проблеми реалізації народної ініціативи щодо всеукраїнського референдуму з питань внесення змін до Конституції України, інституту відкликання (висловлення недовіри), народної правотворчої ініціативи, адресованої парламенту. Обґрунтовано необхідність удосконалення інституту народної ініціативи та внесення відповідних змін до чинного конституційного законодавства України, що, на думку автора, сприятиме забезпеченню легітимності державної влади і зміцненню державного суверенітету.

Ключові слова: народна ініціатива, референдум, державна влада, легітимність державної влади, суверенітет.

Куян І. А. Народная инициатива как средство обеспечения легитимности государственной власти в Украине

Статья посвящена исследованию проблем института народной инициативы с точки зрения обеспечения легитимности государственной власти в Украине. Рассматриваются проблемы реализации народной инициативы, связанной с всеукраинским референдумом по внесению изменений в Конституцию Украины, институтом отзыва (выражения недоверия), народной правотворческой инициативой, адресованной парламенту. Обосновывается необходимость усовершенствования института народной инициативы и внесения соответствующих изменений в действующее конституционное законодательство Украины, что, по мнению автора, будет способствовать обеспечению легитимности государственной власти и укреплению государственного суверенитета.

Ключевые слова: народная инициатива, референдум, государственная власть, легитимность государственной власти, суверенитет.

Kuian I. A. Popular initiative as a means of ensuring the state power legitimacy

The article is dedicated to the research of the popular initiative institute from the perspective of solving the problem of ensuring the state power legitimacy.

The principle of legitimacy lies in the accordance of the state political power with the values that underpin the corresponding regime and whose activities this principle provides. The Constitution of Ukraine recognizes the man, his life and health, honour and dignity, personal freedom and security to be the highest social value and fixes inalienability and inviolability of human rights and freedoms. Thus, no-alternative democratic regime is strengthened in the country. Solely democratic regime is able to ensure the realization of human and civil rights and put content to the declaration of the people as the bearer of sovereignty and the only source of power in the state.

According to the author, a diversity of legal means of the people's sovereignty implementation serves to ensure the legitimacy of the state power in a democratic state. The popular initiative institute is considered a means of measuring the state power legitimacy. Being a form of the people and government cooperation the popular initiative serves as a means of strengthening the state power legitimacy. Contrariwise, the inability to implement the popular initiative or its rejection by the state power threatens the loss of legitimacy of the latter. Attention is paid to the constitutional and legal institution of the popular initiative in foreign countries.

Attention is drawn to the discussion character of the institute of popular initiative in Ukrainian and foreign scientific literature that first of all manifests in its name, which appears in various sources as popular (legislative, lawmaking, referendum) initiative or civic initiative (lawmaking initiative of citizens). Some researchers interpret it as a form of collective citi-

zen appeals, petitions. According to the author, the discussion character of the institute of popular initiative is determined by its diversity and multifunctionality. This institute has its own objects, form and scope of implementation in different countries of the world.

The article investigates the problems of implementation of the popular initiative concerning All-Ukrainian referendum on amendments to the Constitution of Ukraine, the institute of withdrawal (giving a vote of non-confidence), the legislative initiative addressed to the parliament.

Attention is paid to the issues of limiting popular initiative as to the issue of a nationwide referendum on changing the state territory (ratification referendum). It is noted that the state territory may have various reasons, including membership in the other state. This is directly related to the change of the constitutional order, and the Constitution defines the nation as its exclusive subject. Therefore, in terms of the constitutional principle of popular sovereignty, such a restriction of popular initiatives is questionable, but in terms of the state power legitimacy it is quite difficult.

The article emphasizes the problems of the popular initiative implementation concerning amendments to the Constitution of Ukraine. It is proved that the proceedings of initiation of Ukrainian referendum by its citizens require improvement in terms of the specificity of the officials' authority, terms and especially scientific and expert support of the initiative.

According to the author, the institution may be an effective means of combating corruption in power structures and increasing the state power legitimacy when it is reasonably embodied in Ukrainian legislation.

The author assumes that the introduction of popular legislative initiatives addressed to the parliament is perspective for Ukraine. Because of this institute the people get another lever of influence on the state power in the face of the parliament and an effective means of reconciling the interests of the people and the power and strengthening the legitimacy of the latter.

It proves the necessity of improving the institute of popular initiative and appropriate amendments to Ukrainian constitutional law in force, that, in the author's point of view, will contribute to the ensuring the state power legitimacy and the state sovereignty strengthening.

Key words: popular initiative, referendum, state power, state power legitimacy, sovereignty.

УДК 342.7

Т. А. КОСТЕЦЬКА,
кандидат юридичних наук

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Сучасні конституційні процеси в Україні характеризуються не лише своєю неоднозначністю, а й динамічністю. Йдеться не тільки про їх політико-правовий вимір, а передусім про розширення кола суб'єктів конституційно-правових відносин та оптимізацію їх правового статусу, удосконалення існуючих і утвердження нових інститутів держави і суспільства, що претендує на роль громадянського. Існуючі зміни стали стимулом для постановки дослідниками питання: на якому етапі розвитку перебуває в Україні нині громадянське суспільство?